

DILUVIJALNI ČOVJEK

Doba, kada su na zemlji pred današnjom geološkom dobom nastajali novi ledenjaci, zovemo »ledeno doba« ili diluvijem ili kvarterom, a dobu prije toga »tercijarnom dobom«. Dostije još nijesu našli nikakvih »sigurnih« čovječjih tragova iz tercijarne dobe. Naprotiv iz diluvijalne dobe imamo mnogo toga.

E. Dubois g. 1891. našao je na Javi čovječju »kalotu« pa je mislio, da je u njoj našao prelaz između majmuna i čovjeka. Ramström je uvjeren, da ta kalota pripada majmunu, koji je sličan čimpanzi, a gornje je bedro čovječe. Elbert, Volz, Schuster, i dr. istražuje tlo, gdje je Dubois našao svog »pithecantropus erectus«, i nadoše, da ta zemlja nije iz tercijarne dobe; najviše može biti starodiluvijalna. U novije je vrijeme stoga i Dubois promijenio svoje mišljenje.

Rutot, Klaatsch, Verworn, Hahne, Krause i dr. ipak su mislili da su otkrili tercijarnog čovjeka ili barem trag njegova djelovanja. Oni su naime našli mase izdijelanog kremenja u tercijarnoj perijodi, a to su pripisali čovjeku. Na to ustadoše Boule i Obermaier, pa su dokazali, da su to kremenje takovim učinili voda ili glečeri. Po Obermaieru eoliti nijesu vezani na čovječe postaje, nego na terene. I A. Penck smatra eolite još neriješenim pitanjem. On veli: Tko tvrdi, da su eoliti čovječe djelo, mora isključiti svaku drugu mogućnost njihova postanka. To je pak isključeno. Penck je našao u okolici Berlina kremenja, koji se malo razlikuje od eolita, a ipak to kremenje nije manufakt, nego je kod ledenog transporta došlo eolitima slično zašiljenje. I Pavao Sarasin, izvrstan poznavalac ne samo starog kamenog oruđa, nego i današnjih primitivnih naroda, kaže, da nemamo eolita, koje bi bio napravio čovjek ili čovjeku slično biće, nego mora da su nastali prirodnim djelovanjem. Sva je hipoteza o tercijarnim eolitima postala vrlo sumnjivom, kada je Breuil pokazao, da se u masi nalazi u paleocenskim naslagama u Belle Assise (dep. Oise) mnogo kamena, koje su prijatelji eolita držali za prave eolite, a Breuil je pokazao da je kremenje pomoću prirodnih mehaničkih uzroka došlo do svog oblika i cijepanja.

Napokon je Branca uporno uzeo tvrditi, da nemamo nijednog dokaza za tercijarnog čovjeka.

Nego nas ovdje zanima, kako je izgledao i diluvijalni ili kvarterni čovjek; koja su njegova tjelesna i duševna svojstva. O tome je sveučilišni profesor Dr. F. Birkner govorio pred Antropološkim društvom u Münchenu, pa je početkom ove godine to iznesao u trećem izdanju svoje knjige »Der diluviale Mensch in Europa«. (Izišlo kod Tyrolja, Innsbruck).

1. Tjelesna svojstva diluvijalnog čovjeka.

Lyonski profesor u svom klasičnom djelu »Preobražaji životinjskoga svijeta« (Preveo s francuskoga Dr. Petković, ćiril.) veli uopće o descenciji. »Trebalo priznati, da smo ovčas do osnovne divergencije, koje razvadaju redove, klase i velike grane životinjskoga carstva ne možemo da posmatramo niti da objasnimo po prostim teorijskim gledištima« (str. 280). Sve ovo još više vrijedi za čovjeka i njegovo podrijetlo. Već je Branca konstatirao, da se čovjek nalazi na zemlji kao osamljeni »pervenue«, koji nema svojih preteča.

Dr. Birkner resumira svoja istraživanja ovako: »U ledeno doba i u t. zv. pojedeno doba, u kojem su se glečeri lagano otopili, postojahu sigurno dvije razne čovječje rase. Od tih je jedna Cro-Magnon skupina, koja je jednaka sadanjem Evropejcu u svemu; druga je neandertalska skupina, a razlikuje se od današnjeg Evropejca čitavim nizom svojstava, koja možemo opaziti i na današnjim Australcima i Eskimosima. Osim ovih dviju skupina prihvaćaju nekoji prirodoslovci i druge skupine, poradi kojih oni ih ne ubrajaju ni u neandertalsku ni u Cro-Magnon skupinu. No za tu tvrdnju ima tek malo lubanja, pa stoga treba još daljnih dokaza, prije nego li te skupine opravdano prihvatimo« (1. c. 131). — »Na koncu su ledeno doba postojali svi oblici lubanja, koje tekom kasnijih vremena susrećemo u raznim krajevima Evrope. To može vrijediti kao potvrda Kollmanove tvrdnje, da rase š o sada žive predstavljaju trajne tipove, kojih se korijen javlja već u ledeno doba« (ib. 136).

Kako je izgledala lubanja diluvijalnog čovjeka? I na to odgovara Dr. Birkner: »Dobro poznajemo vanjska svojstva životinje koje je lovio diluvijalni čovjek i to pomoću slikarija po stijenama spilja. No glede čovjeka nemamo takovih uporišta. Svi crteži, koji bi možda morali predočiti čovjeka, tako su malo realistička, askulpture su iz one dobe većinom vrlo fragmentarne.

Stoga je presmiono, ako tko hoće da iz košenih ostataka rekonstruira cijeli čovječji stas, kako je to učinio slikar Franjo Kupka u Parizu. Svakako je obilna dlakavost po cijelom tijelu diluvijalnog čovjeka izmišljena, plod čiste fantazije i nađene lubanje i njihova svojstva nikako ne opravdavaju e je taj čovjek imao životinjsko lice. Diluvijalnom je neandertalskom čovjeku možda najbliži Australac« (1. c. 143).

Činjenice dakle o čovječjem kosturu stoje ovako: 1. Znanost niti je otkrila niti poznaje čovjeka iz starije dobi nego li je diluvijalna; 2. Silni je jaz između diluvijalnog čovjeka i prošle i sadašnjema koje vrsti majmuna, t. j. paleontologija ne poznaje prelaznih oblika, koji bi posredovali između diluvijalnog čovjeka i majmuna (bilo izumrlih bilo postojećih).

E. Wasmann D. I. pisao je g. 1922: u našem časopisu (Vidi

»Život«, str. 84) ovo: »Dok bar donekle poznajemo diluvijalnoga čovjeka s obzirom na njegove tjelesne osobine i njegovu kulturnu sposobnost, to nam je terciarni čovjek još sasna nepoznat«. E. W. je dalje i ovo zabilježio: »Pustimo prehistorijsku antropologiju i zoologiju, neka mirno dalje traže praljude i predljude. Ako im tako pođe za rukom, da učine vjerojatnim tjelesni priključak današnjega čovjeka k životinjskome carstvu, to još time nije nikako istumačen čovjekov postanak. Čime se čovjek bitno razlikuje od životinje, jest njegova duhovna duša, koje se podrijetlo izmiče oblasti prirodnjačkoga istraživanja. Čovječji duh radi svoje jednostavnosti može da dobije svoj bitak samo od stvaralačkog akta Božjega; stoga se ne može ni zamisliti čis o prirodni razvitak čitavoga čovjeka iz životinjskoga carstva. Mi dakle ne ćemo nikada moći dokučiti događaj čovječjega postanja s pomoću prirodne znanosti. No ne trebamo se bojati ni toga, da će se napredkom našega znanja o prehistorijskom čovjeku uzdrmati istinitost biblijskoga izvještaja o tom da je Bog stvorio čovjeka«. (Život, 1922. str. 84).

A kako je s kulturom diluvijalnog čovjeka? Ne približuje li se ona životinjskom stepenu?

Ne. Ogledajmo glavne dokaze, što ih je iznio Dr. Birkner.

2. Duševne sposobnosti diluvijalnog čovjeka.

Po vremenu sigurno najstariji paleolitski ostaci pripadaju Acheulskoj dobi (Po Wiegeru »Obere Fauskeilstufe«). Sigurno je diluvijalni čovjek već tada poznao pripremanje vatre; jednako je pravio oružje i oruđe, koje je bilo raznoliko prema različitoj svrsi i iz tvari, koje je imao pri ruci u svojoj okolini. Tu je razlika između čovjeka i životinje: životinja upotrebi kamen, komad drveta sebi na obranu, ali ne zna da naučnice izradi sebi oružje ili oruđe, ratila. Nadalje možemo nanizati i ove razlike:

a) Čovjek čuti o sebi potrebu kićenja, a kićenje kod životinja ne ovisi o njihovoj volji. Stoga kićenje nalazimo ne samo kod kulturnih naroda, nego i kod primitivnih naroda, koji znadu da jednostavnim kićenim sredstvima istaknu svoje tjelesne odlike. U starom paleolitikumu nijesmo našli nakita, ali ih zato ima obilno u dobi aurignacovoj. Mladi paleolitikum upotrebljuje školjke i pužaline, te zube i druge dijelove ulovljenih životinja, pa su ljudi to objesili na se ili su nosili kao prstenje. Diluvijalni čovjek znao je to probušiti ili nanizati na konopcu. No on je znao napraviti i umjetne nakite iz kamena, kostiju, mamutovih zubi, sobovih rogova, pa je oponašao naravne nakite ili je pravio iz njih biserje ili komade za vješanje. (Tu Dr. Birkner donosi više dokaza našenih komada, koje su prikazali J. Dechelette, R. Verneau, Breuil).)

b) I danas vidimo kod primitivnih naroda, da svoje tijelo obojaju kod vjerskih svečanosti, žalosti i drugih zgoda. Jednako je bilo i kod predpovjesnih ljudi. O tome govore crveni komadi iz ilovače, koje nađoše u grobovima, te žute boje na školjkama na izdubenom kamenju i cijevima sobovih rogova mladog paleolitikuma. I ostaci boja na čovječjim skulpturama govore zato, da je čovjek poznavao bojadisanje svog tijela. No nemamo nikakvog dokaza za to, da je paleolitski čovjek poznavao i tetoviranje, kako to postoji kod današnjih primitivnih naroda.

c) Možda su nakiti služili muškarcima i kao trofeji u lovu ubijenih životinja, a možda i kao amajlije.

č) I diluvijalni je čovjek poznavao crtanje na svojim nakitima. On je dakle imao i smisla za umjetnost. Tako nalazimo kod njegovih svagdanjih ratila lijepih crteža i uresa, da se vidi kako je taj čovjek želio podati svojim ratilima i ugodnu vanjštinu. Tako nalazimo u mladom paleolitikumu na ratilima geometrijske rezbarije. I plastične prikazbe nijesu tu riječnost. Čovjek iz aurignacove dobe prikazuje vjernim načinom čovječje tijelo. Na ženskom stasu pretjerano su prikazani nekoji dijelovi (vlasi, bokovi itd.), pa je blizu misao da su ženski kipovi bili idoli plodovitosti, barem u navedenoj dobi. Iz iste dobe ima mnoštvo crteža u obliku kruga, spirala, trokuta, paralelnih crta, bilina kao nakiti ili uzorci životinjskih likova. Interesantno je i to, kako je paleolitičar u spiljama slikao prizore iz životinjskog života. U nekim spiljama mora da je on upotrebio umjetnu svjetlost kod slikanja, jer se ono često nalazi na mjestima, koja nijesu bila pristupačna dnevnom svijetlu. U spiljama su često zidovi i krovovi puni slika, pri čemu je i više naslaga jedne površ druge. U tehnici Breuil razlikuje više stepena. Prvi je stepen: crteži ili slike u profili bez perspektive i nemaju potankosti. Crteži su većinom udubeni, te su izvedeni u crvenoj ili crnoj boji. Drugi je stupanj: Kvarterni umjetnik poznaje potankosti kao konjske grive, čovječje vlasi i sl. Tu su konturne linije jače i plastične; i kod monohromnih slika ublaženjem boja bolji je život. Treći je i najveći stepen graviranja: Pečanasta je pozadina izglađena, te životinje finije prikazane; naprotiv slikarije su slabije. Četvrti je i najveći stepen slikanja: graviranje je kao samostalna tehnika sasva u pozadini, naprotiv upotrebljuje polihromiju i ističe vjerno dijelove tijela. Peti je stepen (nazvan Mas d' Azilov stepen) poznaje u slikanju razne crte i geometrijske likove. — Tako iz kvarterne dobe imamo više stotina uzoraka u preko 40 spilja južne Franceske i sjeverne Španjolske. I tu se radi o životinjama, koje su danas u Evropi izumrle (mamut praslon, nosorog, spiljski lav i medvjed) ili o onima, koje su iščezle iz Evrope (bison, divlji konj) ili su se povukle u visoke planine

ili prema sjeveru (sob, kozorog). Umjetnici, koji su ovjekovječili te životinje, mora da su ih imali pred očima: Da uistinu potječe ova umjetnost iz kvarterne dobe, jamči nam ta okolnost, što je dio spilja na pr. u Altamiri, Castillo i dr. bio nepristupačan sve od konca ledene dobe do danas. Tehnika i stil odgovora graviranju, koje je nađeno u sigurno paleolitskim kvarternim naslagama.

c) Je li diluvijalni čovjek spaljivao mrtvace? To se može sigurno dokazati. Našli su doduše dijelove čovječjih kostura, koji su spaljeni, ali to se može i time protumačiti, što su česte pokopali na domaćem ognjištu. Nekoji misle, da u siarije kameno doba vladalo i ljudožderstvo, na pr. u Krapini. No kako je u diluvijalno doba bilo obilja divljači, tu se sigurno nije radilo o tomu da čovjek zasiti svoju želju za mesom, nego tu može biti govor kao i kod sadašnjih modernih antropofaga o vjerskim uzrocima.

Religiozni motiv mora da je djelovao i kod djelomičnih pokapanja. Na pr. zapadno su od Nördlinga našli više glava u ilovači s mnogo nakita (probušenih jelenskih zrnaca, pužalina). I drugdje su našli mnogo ovako odjelito pokopanih glava. Valjda je po srijedi neki kult lubanja. — Kako još i sada u Australiji, u Evropi je bilo sve do početka srednjeg vijeka, običaju prijatelji iz ljubavi i neprijatelji iz mržnje napraviti iz mrtvačke kalote kupu za piće, tako je nađena slična čaša i u spilji kod Placarda. Takove su čaše iz mladog paleolitikuma upotrebljene u vjerskom obredu.

d) U palolitičkim stanovima nalazimo često donju ljudsku čeljust. Što je to? Moderni primitivni narodi i danas ocijepe od lubanje donju čeljust kao uspomenu koga člana svoje obitelji i to čuvaju. Možda je tako bilo i u diluvijalno doba, t. j. neka vrst kulta pređa. Amo spada i obojadisano kremenje, kakovo vidimo i danas kod Australaca. I to je neki kult pređa.

Očividno je diluvijalni čovjek znao iz priprostog materijala sebi napraviti oružje i ratila prema dotičnoj svrsi. On se dakle nije ograničio da samo lovom uzdržaje sebe i svoje, nego je i nakitom i slikanjem znao i uljepšati svoj stan i stas. Tu imamo čitav niz dokaza, da je diluvijalni čovjek imao već stalne predodžbe vjersko-mističnog sadržaja. Način kako je on pokapao svoje mrtvace i dijelove kostura jamči nam, da je diluvijalni čovjek vjerovao da se smrću ne dokida svaki odnošaj pokojnika prema živućima, dapače mnogo više izgleda da je taj čovjek vjerovao u daljni život iza smrti. Kvarterni (diluvijalni) je dakle čovjek imao sve duševne sposobnosti mislećeg čovjeka, i ako nije imao finoa moderne kulture.